

ВІД НОРМАТИВНОЇ ДО ПОЗИТИВНОЇ ПАРАДИГМИ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ТЕОРІЙ

(рецензія на монографію Жука Валерія Миколайовича «Основи інституціональної теорії бухгалтерського учета»¹)

Важливість, сталість сприйняття, імідж та потужність будь-якої науки у соціумі та державі визначаються наявністю міцної парадигмальної платформи, що формує теоретичний базис як для розвитку власних постулатів, так і для забезпечення успішного ведення діяльності, яка за правилами цієї науки функціонує.

У сучасному діловому світі, особливо в розвинених країнах, бухгалтерський облік набув статусу самостійної науки та одного з пріоритетних напрямів економічної думки. Значно посприяв цьому розвиток уявлень про його сутність та природу, функціональні можливості та мотиви становлення, що вилилося у формування значної кількості бухгалтерських теорій, які вписуються у межі двох парадигм – нормативної та позитивної.

Сучасна вітчизняна бухгалтерська наука тяжіє до застосування нормативних теорій, у той час як у прогресивному світі набули розвитку теорії позитивізму. Нормативні теорії затиснені в рамках проблем розвитку формальних регуляторів обліку. Вони обмежують можливості розвитку професіоналізму бухгалтерів, замикають дослідницькі зусилля на удосконаленні традиційних елементів методу бухгалтерського обліку, не орієнтуючи науковців на забезпечення дієвої участі представників професії в управлінні економікою. Позитивні ж теорії більше орієнтовані на вивчення психології менеджерів, економістів та самих бухгалтерів, на дослідження ключових потреб користувачів облікової інформації, причому не лише суто інформаційних, але й інтерпретаційних. Вони аналізують мотиви та наслідки впровадження тих чи інших правил, у тому числі неформальних, намагаються визначити вплив бухгалтерського обліку та його носіїв на перебіг економічних процесів та пояснити феномен обліку з точки зору забезпечення прозорості соціально-економічного життя суспільства.

Серед інструментів позитивних теорій одне з ключових місць займає інституціональний підхід до дослідження облікових феноменів та їхнього взаємозв'язку з навколишнім соціально-економічним середовищем. Виділивши елементи інституціоналізму у теоретичних конструкціях бухгалтерського обліку та дослідивши його стан в Україні в усіх аспектах – методологічному, організаційному, методичному та практичному, автор монографії «Основи інституціональної теорії бухгалтерського учета», доктор економічних наук, професор Валерій Миколайович Жук зробив вагомий заяв на науковий прорив від домінування нормативних до застосування позитивних теорій у вітчизняних облікових дослідженнях. Унікальність дослідження, результати якого викладено у монографії, полягає насамперед у ідентифікації бухгалтерського обліку як вагомого соціально-економічного інституту, до дослідження якого застосовні всі методи інституціонального аналізу. Незважаючи на те, що і за кордоном, і в Україні бухгалтерський облік у наукових публікаціях досить часто називають інститутом, цілісне пояснення інституціональної природи цієї діяльності та її наукової основи представлено саме В.Жуком. Ця комплексність проявляється у: формуванні автором чіткої дефініції бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту; доведенні притаманності бухгалтерському обліку як соціологічних, так і інституціонально-економічних характеристик категорії «інститут»; ідентифікації переліку та взаємних впливів інститутів та інституцій, які становлять

¹Жук В.Н. Основи інституціональної теорії бухгалтерського учета: монографія / Валерій Николаевич Жук. – К.: «Аграрная наука», 2013. – 408 с.

інституціональне поле бухгалтерського обліку та доводять його інституціональну природу і соціальну спрямованість; моделюванні поточного та перспективного розвитку бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту на основі застосування ідей бухгалтерського інжинірингу та бухгалтерського імперіалізму; обґрунтуванні неформальної інституціональної основи посилення ролі бухгалтерського обліку в соціумі через розвиток професійних бухгалтерських інституцій.

І головне: беручи до уваги трактування бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту, автор монографії сформулював власне амбітне бачення його місії, досягнення якої істотно підніме статус обліку в суспільстві. Ця місія полягає у забезпеченні довіри, порозуміння та керованості суспільних процесів у соціально-економічному середовищі.

Для забезпечення реалізації цієї місії у монографії закладено відповідний фундамент, складовими якого є: концептуальний погляд на збагачення функцій, предмета та об'єкта обліку; орієнтація наукової спільноти на розвиток моделювання в бухгалтерському обліку; посилення науково-методологічних засад одного з ключових елементів обліку – оцінки; організація та методологія обліку трансакційних витрат як ключового ідентифікатора адекватності соціально-економічного устрою вимогам глобального світу та показникам ефективності функціонування облікових систем тощо. Розвиток теоретичних і прикладних досліджень у сфері бухгалтерського обліку на базі постулатів теорії, основи якої викладено у рецензованій монографії, дозволить прискорити інституціоналізацію обліку в Україні та відповідним чином посприяти інтеграції соціально-економічного життя вітчизняного суспільства у європейський (а згодом – і у світовий) економічний простір.

Водночас, не применшуючи вагомості наукових ідей, викладених у монографії «Основи інституціональної теорії бухгалтерського учета», слід звернути увагу і на недоліки, яких не позбавлене дослідження В.Жука. До них, зокрема, відносимо недостатньо детальне розкриття у виданні результатів інституціональних досліджень у сфері бухгалтерського обліку за кордоном. Утім, це не впливає на наукову цінність монографії та не применшує важливості результатів наукової діяльності В.Жука, викладених у його фундаментальній праці.

Прокопа Ю.В., д-р екон. наук, професор
Осташко Т.О., чл.-кор. НААН України
Інститут економіки та прогнозування НАН України